

БУРЯД УНЭН

КПСС-эй Бурядай обкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Советдэй, Министруудай Советдэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-нээ, гарана № 154 (13868) 1972 оной июлиин 2, воскресени Сэн 2 мүнгэн

РСФСР-эй наймадахи зарлалай Верховно Советдэй гурбадахи сесси

АРАДАЙ БАЯЛИГЫЕ ХЯМГАДХАХА БА АРЬБАДХАХА

РСФСР-эй автомобильна харгынуудай барилга ба ашаглалгы хайжаруула хэмжээнүүд тухай элдхэлхэе зүблөн хэлсэлгэ РСФСР-эй наймадахи зарлалай Верховно Советдэй гурбадахи сессии июлиин 30-най үглөөнэй заседани дээрэ үргэлжлүүлгээ.

Нүхэд А. П. Кирилени, А. Я. Пельше, Д. С. Поляникийн, М. А. Суслев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов болон К. Ф. Катусевые сулгарашад халуунаар угтаа.

Россин Федерацида автомобильна шэнэ харгынууды бариха, хуушан харгынууды шэнэхэди хэлбэлхэ, эдэ шухала зорилгонууды тургэнөөр шидхэхэ зам ба онол аргууд тухай асуудалнууды депутатууд үгэ хэлэхэдэе табиһан байна.

Энэн тухай депутатууд—Горьковский областной Советдэй гүйсэдкомой түрүүлгэши нэгэдэхи орлошю Б. В. Захаров, СССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлошю Б. Т. Шумилин, Оренбургын областной Советдэй гүйсэдкомой түрүүлгэши нэгэдэхи орлошю А. Е. Власок, Пензенскэ областной Советдэй гүйсэдкомой түрүүлгэши В. К. Дорошенко,

Брянскэ областной Советдэй гүйсэдкомой түрүүлгэши И. М. Коновалов, КПСС-эй Башкирай АССР-тэхи Бакалинскэ райкомой нэгэдэхи секретарь М. Ш. Шакирьянов хэлэһэн байха юм.

Удаань РСФСР-эй Министруудэй Советдэй Түрүүлгэши орлошю В. А. Демченко түгэхэлэй үгэ хэлээ. «РСФСР-эй автомобильна харгынуудай барилга ба ашаглалгы хайжаруула хэмжээнүүд тухай» Россин Федерациин Верховно Советдэй тогтоол нэгэн дуугаар баталан абтаа.

Депутатууд зүбшэхэ зүйлэйгөө удаадахи пунктты хэлсэжэ ороо. «РСФСР-эй унан тушаа кодексн проект тухай» РСФСР-эй Верховно Советдэй байгалине хамгаалха талаар комиссиин түрүүлгэши депутат Т. С. Сушков элдхэл хэлэн байна.

РСФСР-эй УНАН ТУШАА КОДЕКСЫН ПРОЕКТ ТУХАЙ

Т. С. СУШКОВОЙ ЭЛИДХЭЛХЭЭ

Манай орондо байгалине хамгаалха талаар гүрэнэй гол ёһонууд Совет засагай түрүүшын жэлүүдтэ В. И. Ленинэй хүтэлбэрээр, тэрэнэй сэхэ хабаадалгатайгаар тодорхойлогдон байгаа гээд тэрэ хэлээ. Унанай ариг сээр байлгы хамгаалха, тэрэнине арайда ажахыда зүбөөр хэрэглэлгэ гүрэнэй зүгһөө хүтэлбэрлэхэ ба хинаха хэрэгтэе нарижуулан хайжаруула олон шухала асуудалнууд Совет засагай декретүүдээр шидхэгдэһэн байха юм.

Байгалиин бүхы байлгууд шэнги уһые зүбэ найнаар хэрэглэхэ асуудалнуудта парти ба правительствэ ходоодо гол анхаралаа хандуулаа. Газар, ой болон уһаа хамгаалха, гадаадын эрхэ хэмжээ хайжаруула талаар эхэ хэмжээ абууланууды бөөлүүлхэдэ Совет гүрэн байгалиин байлгуудта анхаралтайгаар, гамтайгаар хандаха тухай ленинскэ заабаринууды хүтэлбэри болгодог.

Партиин XXIV съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-тай тоосоот элдхэл хэрэгтэ, ЦК-тай Генеральна секретарь нүхэр Л. И. Брежнев нигэрэ хэлээ һон: «Байгалине хамгаалха лбадал хараада абан, шэнэ предпринятиудай проект зоёхо, тэдэнине бариха, хуушануудайн хүдэлмэри хайжаруула хэрэгтэй түлөө түсөөлгэһэн, ажахын организацунуудта, проект зоёходог организацунуудта, манай бүхы кадрнуудта парти бүри эхэ эрилтэ хээ байна. Видэнэр, мүн удаадахи үетэн манай Эхэ ороной гайхамжыг хайхан байгалиин бүхы баялгыг ашаглаха арга боломжотой байха ёһотой».

«СССР-тэ уһа хэрэглэлгы гуримшуула ба хамгаалгалгы шангалха хэмжээнүүд тухай» СССР-эй Министруудай Советдэй 1960 ондо баталан абанан тогтоол уһые тааруу зүбөөр хэрэглэхэ, бүхы союзна республикануудта гол мурнууды болон уһа сөөрмүүдэ сээр һайн болгохо талаар хэдхэ үргэн эхэ хүдэлмэрине тодорхойлон байна. «РСФСР-тэ байгалине хамгаалха тухай» хуулиин ёһоор гадаадын эрхэ байдалы хамгаалха, тэрэ тоодо мундай боллогоһоо, шорой шохойн оролгоһоо ба шэрэглэлгэ уһые хамгаалха элдэб явзын хэмжээ абуулануудта Россин Федерацида бөөлүүлгэдэ гээд элдхэлхэ тэмдгээ.

Россин эгзэн лэ томо уһа сөөрмүүдэ хамгаалгаа эхэ удаа партигай гэжэ тоолодог дээрһээ КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министруудай Совет хамгаалха талаар гүрэнэй гол ёһонууд Совет засагай түрүүшын жэлүүдтэ В. И. Ленинэй хүтэлбэрээр, тэрэнэй сэхэ хабаадалгатайгаар тодорхойлогдон байгаа гээд тэрэ хэлээ. Унанай ариг сээр байлгы хамгаалха, тэрэнине арайда ажахыда зүбөөр хэрэглэлгэ гүрэнэй зүгһөө хүтэлбэрлэхэ ба хинаха хэрэгтэе нарижуулан хайжаруула олон шухала асуудалнууд Совет засагай декретүүдээр шидхэгдэһэн байха юм.

Унан тушаа хуулине сахиха «РСФСР-эй байгалине хамгаалха тухай» хуулиин Кемеровскэ, Куйбышевскэ областнуудта, Алтайн, Красноярскэ хизаарнуудта хэр зэргээр сахигдадаг байһые РСФСР-эй Верховно Советдэй комиссиинуд шалгалжа үзөө. Хуулине сахидаггүй байһан баримтанууд, СССР-эй Хара металлургии министрствын, СССР-эй Үнгэтэ металлургии министрствын, СССР-эй Химическэ промышленностин министрствын, бусад зарим союзна ба республиканскэ министрствунуудэй, зургаануудай предпринятиудай уһые бузараадаг байһан шалгалганууд элнүүлгэдэ.

Унан тушаа хуулине сахиха уһые сөөрмөлгэдэгий уһаар бузараалгы зайсуула талаар хэмжээнүүд абтаха гэжэ крайгүсэдкомунуудай, облгүсэдкомунуудай, министрствунууд болон зургаануудэй хүтэлбэрлэлгэдэ комиссиинуды найдуулаа. РСФСР-эй Хүнгэн промышленностин министрствын, РСФСР-эй Маханай ба һунай промышленностин министрствын, РСФСР-эй Гол мурэнэй флудой министрствын олон предпринятиудта хэрэглэлгэ: уһа сөөрмөлгэ түгээрлэлгэдэй удаанаар баригдадаг, капиталыа хүдэлмэриде һомологдон мунгэн зөөрин дутуугаар гаргашагдадаг байһанда эдэ министрствунуудой анхаралые РСФСР-эй Верховно Советдэй комиссиинуд РСФСР-эй арайда ажахые 1971—1975 онуудта хүгөөжэ гүрэнэй табан жэлэй түсөөбэй проектые хаража үзэхэдөө хандуулаа һон. Дурсадаһан дутуунууды зайсуулые, уһа бузараалгы уришалан зайсуула эгзэн лэ шанга хэмжээ абахые ханамжалан дурдагдаһан байгаа, гээд элдхэлхэ һануулаа.

ССР Союзай ба союзна республикануудай унан тушаа хуулиин үндэһе һуурине СССР-эй Верховно Совет 1970 оной декабрда баталаа һон. Бүхы союзна республикануудай заагагүй дүүргэхэ ёһотой юрэнхы ба гол шухала дүрмүүдэ хуулиин үндэһе һуури тодорхойлон тогтоогоо. Тинхэтэй хамта хуулиин үндэһе һуури хуули гаргалгын олон асуудалнууды республика бүхэнэй үзэмжэдэ үлөөһэн байха юм.

Унан тушаа хуули уһые тааруу зүбөөр хэрэглэхэ ба хамгаалха лбадал хангаха үүргэтэй. Эдэ зорилгонууды шидхэлгэдэ энэ сессиин үзэмжэдэ табигдадаг байһан РСФСР-эй унан тушаа кодексн проект мүн лэ зорюулагдана. Тус проект РСФСР-эй Министруудай Советдээр бэлэхэгдээ. РСФСР-эй Верховно Советдэй Президиумэй үзэмжэдэ табигдаһан байгаа.

Энэ проект «ССР Союзай ба союзна республикануудай унан тушаа хуулиин үндэһе һуурида» хүсэд тааралдана. Тинхэтэй хамта энэ проект союзна республикануудай үзэмжэдэ үлэһэн дүрмүүдэ хуулиин үндэһе һуури хуули бусад гуримнууды хуулиин министрствунуудэй, албан зургаануудай, гүрэнэй, кооперативын, нитын предпринятиудай, организацунуудай, эмхи зургаануудай ба гражданинуудай зүгһөө нарын шангаар сахилга хангаха зорилготой. Уһа зүбөөр хэрэглэхэ ба хамгаалха хэмжээ абууланууды бөөлүүлгэдэ олонитын хабаадала асуудалда эхэ анхарал хандуулагдана.

Тэрэшлэн уһа ашаглахын тула үгтэхэ гурим ба эрилтэнүүд тухай үндэһэн дүрмүүд кодексн проект соо тайлбарлан найруулагдана. Уһа хэрэглэхэдэй эрхэ ба уяланууд тодорхойлогдон. Эхэтэй хамта, уһые хун зоний элдхэ ба уулын, ажаһуудалла, бусад хэрэглэмжээнүүдтэ ашаглахын тула түрүүшын ээлжэндэ үгэхөөр хараалдана. Тинхэ болохоороо, хүн тухай, тэрэнэй эрилтэ хэрэглэмжээнүүдэ хангаха тухай, ажалшадэй элүүр энхэ байдал ба амаралта хангаха тухай ёһотой оролдогто гаргагдана.

Уһаар хангаха техникэ ба схеманууды нарижуулан хайжаруулаха, үрэ багайтаар уһа гаргашалга хөрөө, хэрэглэгдэһэн уһа хаялгы болгоула хэмжээ абууланууд онсо удха шанартай байна. Тухайлан хээбэл, уһа дахинаа хэрэглэхэ ба бусад техникиска арганууды үргэнөөр хэрэглэхэ гэжэ багсаагдана.

(Түгэхэлынэ 4-хи юурта).

Ф. Кастро ба К. Родригестой
Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный,
Н. Косыгин уулзаба

Советскэ Союзай Коммунист партиин ба Кубын Коммунист партиин хоорондохи аха дүүгэй холбоо саашадань гүнзгээрүүлхэ, совет-кубын харилсаа холбоо али бүхы талаарь хүгөөжэ асуудалнуудаар ханамжануудта мэдэлсэлгэ хани ба нүхэрэй ёһоной оршон байдалда үргэлжлүүлгэдэ.

Уласхоорондын байдалай, мун социализмын, уласхоорондын коммунист ба хүдэлмэришэнэй үгдөөлөө, бүгэдэ нитын эхэ найрамдалы хэмжээлэхэ аша туһада тааруугаар харилсаа холбоого саашадань хүгөөжэ шухала асуудалнуудаар Совет ороной ба Кубын хүтэлбэрлэлгэдэ мүн лэ ханамжануудта мэдэлсэлгэ.

(ТАСС).

РСФСР-эй Министруудай Советдэ

Ф. Кастро ба К. Родригестой
Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный,
Н. Косыгин уулзаба

Советскэ Союзай Коммунист партиин ба Кубын Коммунист партиин хоорондохи аха дүүгэй холбоо саашадань гүнзгээрүүлхэ, совет-кубын харилсаа холбоо али бүхы талаарь хүгөөжэ асуудалнуудаар ханамжануудта мэдэлсэлгэ хани ба нүхэрэй ёһоной оршон байдалда үргэлжлүүлгэдэ.

Уласхоорондын байдалай, мун социализмын, уласхоорондын коммунист ба хүдэлмэришэнэй үгдөөлөө, бүгэдэ нитын эхэ найрамдалы хэмжээлэхэ аша туһада тааруугаар харилсаа холбоого саашадань хүгөөжэ шухала асуудалнуудаар Совет ороной ба Кубын хүтэлбэрлэлгэдэ мүн лэ ханамжануудта мэдэлсэлгэ.

(ТАСС).

ТАСС-ай МЭДЭЭСЭЛ

Ф. Кастро ба К. Родригестой
Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный,
Н. Косыгин уулзаба

Советскэ Союзай Коммунист партиин ба Кубын Коммунист партиин хоорондохи аха дүүгэй холбоо саашадань гүнзгээрүүлхэ, совет-кубын харилсаа холбоо али бүхы талаарь хүгөөжэ асуудалнуудаар ханамжануудта мэдэлсэлгэ хани ба нүхэрэй ёһоной оршон байдалда үргэлжлүүлгэдэ.

Уласхоорондын байдалай, мун социализмын, уласхоорондын коммунист ба хүдэлмэришэнэй үгдөөлөө, бүгэдэ нитын эхэ найрамдалы хэмжээлэхэ аша туһада тааруугаар харилсаа холбоого саашадань хүгөөжэ шухала асуудалнуудаар Совет ороной ба Кубын хүтэлбэрлэлгэдэ мүн лэ ханамжануудта мэдэлсэлгэ.

(ТАСС).

ИНТЕРКОСМОС-7» НИИДХҮҮЛЭГДЭБЭ

«Интеркосмос-7» гэжэ хэмэл одон Газарнаа холодолгы наада захань (перигей) — 267 километр; Газарнаа холодолгынын саада захань (апогей) 568 километр параметруудтайгээр замбуулинай замда гаргагдана; түрүүшээр дэлхэйн бумбэрсэгые 92,6 минута соо тойроно.

ГДР-эй, СССР-эй, ЧССР-эй мэрэгэлтэд хэмэл одые хабаргаха, тэрэн дээрхи научна аппаратурые туршаха хүдэлмэриде хабаадаа.

АХА ДҮҮ СОВЕТ АРАДАЙ

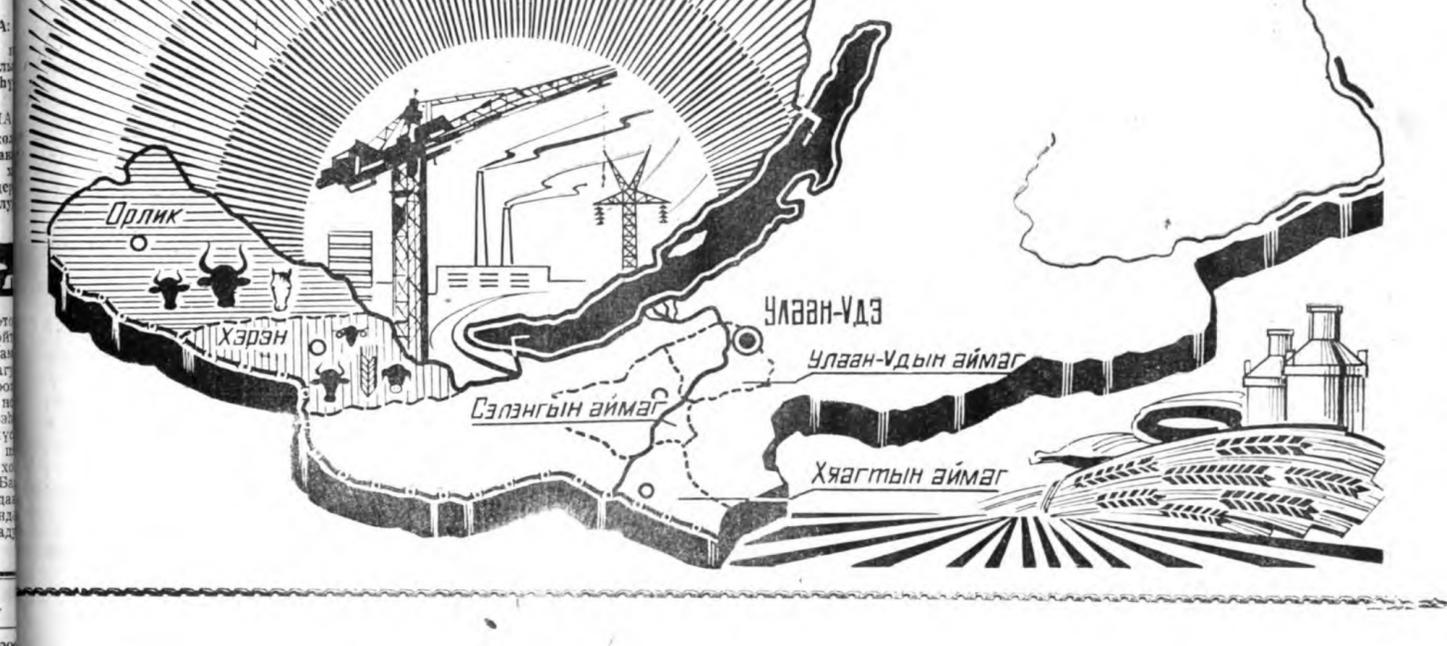
АДЛИ
ЭРХЭТЭ
БҮЛЭ
СОО

СССР

Хүндэтэ уншагшад!
ССР Союзай байгуулагдаһанар 50 жэлэй алдарта оёе угтуулан. «Аха дүү совет арадай адли эрхэтэ бүлэ соо» гэһэн шэнэ гаршагай газетэдэмжэй нээгдэһэн тухай июлиин 4-нэй номерто мэдээсэ элхэди Тигэжэ үнгэрһэн табин жэлэй туршада Бурядай автономито республикын арадай ажахын, соёл культурын, эгээрэлэй хүгжэһэн тухай уншагшадтаа хөөржэ эхилһэн байгабди. Газетымнай байгша оной июлиин 4-нэй номерто Буряад ороной гол мурэн Сэлэнгые зубиан тубхиньн Хяагтын, Сэлэнгын, Улаан-Удын аймагуудай ажахы ба соёл культурын хүжэлтэ тухай хэлээдэ һэн.

Харин мүнөө. Мүнөө Саяан уулын хормойгоор — Мүнхэ Сарьдаһаа эхивэ абадаг Эрхүү, Аха голнууды зубиан оршодог Түнкэни, Ахын аймагуудаар (карта дээрэ харанат) ээлжэтэ аяншалга хэдэһэн байна. Энэ аяншалгада редакциин тусхай корреспондентүүд Б. Ванчиков, С. Очиров гэжэд хабаадаба. Тэднэй хүдэлмэриде редакциимнай штатнабизэе фотокорреспондентүүд П. Жужаев, Д. Дугаров, Л. Иринецеев гэжэд эхэ туһа хүрээһэн байна.

Саяан уулын хормойдохи Ахын, Түнкэни аймагуудта зорюулагдаһан материалуудтай газетымнай 2—3-дахи хуураһануудта танилсахадтай болоно.

САЯАН УУЛЫН ОРОЙГООР

СОВЕТ АРАДАЙ АША ТУҢААР

Мүнхэ Сарьдагай саада тээ — Саяан уулын хормойдо. Аха голые зубшан, манай республикын эгээл баруун захын, хадалиг газар дайдагтай Ахын аймаг оршодог юм. Хаанта засагай үед энэ нотагай ард зон угытай ядуу эрдэм цомгүй байсан. Гансал Совет засагай үед манай нотагай хүнүүдэй ажбайдал хайжараа, соёл гэжээрийн хүжэн хансаргаа, аймагай ажалнуудай экономино бэхжээрийн болохо байна. Энэ хадаа багша Ленинэй сэсэн мэргэн национальна подтикин Энх орон доторнай илан мандаһанай, олон яһатанай совет ардагй тугээршье сэгнэшүгй эхэ тухаламжын эли толо гарын болоно гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

1932 ондо Бурядай Автономито Республикын правительствын тусхай тогтоолой ёһоор Ахын хушуун эмхидхэгдээ. Тэрэ хушуунай бүрдэлдэ Баруун-Голой, Орлогой, Соёлой сомоной Советүүд ородог байгаа. Ахын хушуун Тунхэнай аймагай мэдээлэе агнуурин хэдэ байсан юм. Тинхэеэр байгараа загана олзборилдог болоо нэн.

Тинхэдэ Аха нотаг тээшэ ошонон харгы зам гэхээр юмэн угы шахуу байгаа. Тинхэдэ эд бараа, эдөө хоолой аубулануудые танда абааханан тон бэрхэтэй нэн. Зунай дулаан сагта эмээл морёор хэдэн үдэр соо хангил үндэр хабсагай дабаануудые дабажа, үблэдг Эрхүү, аха голнуудай мүйлхэн дээгүүр шаргаар абжаа, юмээсээ зөөдөг байһан юм. Эмээл морёор шаргаар асарвадан юмэн хүн зоной эрдэтэ гүйсэд хангадаггүй байгаа.

1930 он болотор Аха нотагта ном уншана, бэшжэ шатаха хүнүүдые гарайнгаа хурганда тоолохоор нэн. Гэхэ зуура 40—50 ламатай нэгэ дасан ондэ байһан юм. Соёл культурын эмхи зургаан, медицинн тухаламжа гэхэ юмэн отго байгаагүй. Телефон, радио, кино, электрын гэрэл тухай зарим

хүнүүд зүүдэндээшье хараагүй байһан. Эдэ бүгэдэ үни холодо зоной ошон. Ахын бурядуудай буудал байдал Совет засагай үедэ үндэһөөрөө хубилаа, эрдэм гэгээрэлын, соёл культурань хөгжэн халбаргаа. Энэ эхэ хубилалтанууд тухай тобшохоноор хөөрэхэдэ нимэ.

Агууехэ Октябрин революциин хүүлээр мүнөөнэй Ахын аймагай газар дээрэ түрүүшүн фельдшерско-акушерск пункт нээгдэсэн юм. Тэндэ гансахан фельдшер хүдэлжэ, эндэ тэндэ ажаһуудад малшаа, ангуушадай эрилтэ хангажа урдадэггүй байгаа. 1932 ондо нэгэ працтай амбулаторий нээгдэ нэн. Эндэ ажаһуудад хүн бүхэн жил соо 5 дахин амбулаторидо ержэ, хэрэгтэй тухаламжа абадаг байгаа. Социальн элдэб янзын үбшэн үргөөнөөр дэлгэрэнхэй байһан. Хүн зоной буудал байдалай, эдэ хоолой муу дээрэлхэ тимэ ушар дайрладаг байгаа бшуу. Мүнөө аймаг дотор поликлиника, аймагай больница, фельдшерско-акушерск 11 пункт, санитарно-эпидемиологическа станци хүдэлнэ. Медицинн эдэ эмхи зургаанууд шинэ түхээрэлхүүнүд хангагдажа, хэдэн арбаад дээдэ, дунда мэдээлэй мэргэжлэдэ ажаллана. Нотагай зоной дундаһаа врачар, фельдшерүүд, медицинн сестранууд урган гараа. Аймагай тубой аналшадай үхиүүд яслида хүмүүжүүлэгдэнэ.

Юнэхдэ табан жэлэй туршада медицинн эмхи зургаанууд үшөө олошорхоор хараалагдана. Аймагай түб бууринда 1974 ондо хүүгэдэй комбинат ашалалтада оруулагдаха юм. Үхиүүдэй саад, яслинууд колхозуудта барихаар түсэблэгдэнхэй.

Арадай гэгээрэл айхабар түрөөр хүтжжэе байна. 1931 ондо аймагай бүхэ нотагуудта нэгэ комплексно 3 хургуули хүдэлдэг байһан. Удаадахи жэлдэнь тимэ хоёр хургуули нээгдэ нэн. Тинхэдэ 1926 ондо наһатайшуулые үзэ бэшгэе хургаа 3 пункт хүдэлжэ эхилэн байгаа. Зургаан жэлэй үнгэрөөд байхада, тинхэ

мэ 15 пункт ажалладаг болоо. Аймагай колхозуудай, мүн хүн зоной хүсөөр 1933 ондо Орлогой гүйсэд бэшэ дунда хургуулин байһан баригдажа, ашалалтада оруулагдаһан юм.

Харин мүнөө... Мүнөө аймагта ажаһуудад наһаалат зоной дунда ном, газетэ уншана, бэшжэ шатахагүй хүннэ олохонь бэрхэтэй. Аймагтаһан нэгэ дунда, нэгэ найман жэлэй, 5 эмхн хургуули хүдэлнэ. Аймагай түб бууринда 100 үхибүүнэй байртай саад бии. Эдэ хургуулинууд болон саадта дээдэ, дунда эрдэмтэй 70 гаран багша, хүмүүжүүлэгшэ ажалладаг юм. Аймагай колхозуудай малшалай 600 гаран үхибүүн гэрэнэй тэлхэмжэтэй интернадуудта байрлажа, хургуулинуудта хуралсажа, Тинхэдэ 70 гаран хубүүд, басагад ороной дээдэ, тусхай дунда хургуулинуудта хурама байна.

Юнэхдэ табан жэлэй туршада Олхит тосхондо 325 үхибүүнэй хуритай дунда хургуулин шинэ байһан болхоглохоор хараалагдана. Бурядай республикын комсомолшуудай сүлжүүлһан мунга зөөрөөр аймагай түбэ Пионерүүдэй байһан баригдажа байна. Тинхэдэ гимнастикын хэсгээл үнэгэргэхэ эхэ элдэ бэйха юм. Тэрэ байһан энэ жэлдэ ашагалдаг оруулагдажа түсэблэгдэнхэй. Аймаг доторнай дээдэ, дунда хургуулинуудые дүүргэһэн мэргэжлэдэй тоо жэл бүри олошорно.

Соёл культура мүн лэ түрөөр хүтжжэе. Тушаад он болотор Ахада соёлой нэгэшье гуламта угы байгаа. Гушаад онуудай эхөөр уншалгын 3 гэр, 1931 ондо Ахын хушуундай түбэ түрүүшүн клуб нээгдэнхэй байгаа. Гэбшье кино, үзжэ наадан хаа лахан лэ табшадгай нэн ааб даа.

Мүнөө манай нотагта аймагай, мүн хүдөөгэй 4 соёлой байһан, нүүдэл автоклуб хүдэлнэ. Орхик тосхондо аймагай ба хүүгэдэй библиотекүүд нээгдэнхэй. Тинхэдэ колхозуудай түб бууринуудта хүдөөгэй библиотекүүд ажалладаг юм. 1968 ондо аймагай түб бууринда хүүгэдэй хүнжэмэй хургуули нээгдэнэ, холын малшадай

үхиүүд хуралсажа байдаг болонхой. Аймагай, мүн хүдөөгэй соёлой байханууд булдаг шинэ гэрнүүдта ороно түбхүнэн байна. Аймагай «Саяан» гэжэ соёлой байһангай дэргэдэ «Ургы» гэрэн арадай театр эмхидхэгдээд, амжалтагтай байһаар хүдэлжэ байна. Энэ театрай артистар колын малшадай үдэр бүри хүлэжэ байдаг хүндэтэй айшадны болонхой. Аймаг дотор хамтадан 13, тэрэ тоодо үргэн энрагтай 3 кино-түхээрэлхэ тохдожо, ажалшадта үдэр бүри фильмуудые харуулжа байдаг.

Аймагай нотаг бүхэннэ электрын элшэ хүсөөр саг үргэлжэ хангаха хэрэг мүнөөдэрэй шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн болоно. Мүнөө дээрэ Орлик, Бүгсөөн, Хурга, Алаг-Шулуун нотагуудта дизельнэ станцинууд баригдажа, хүдэлжэ байдаг. Энэмнай мүнөө сагай эрилтэ үргэнхэй. Тинхэдэ Эрхүүгэй ГЭС-һэ электр элшэ хүсэ абадаг болохо зорилго табигданхай. Энэ асуудал мүнөө шиндхэгдэжэ байна. Зүүн Саяанай үндэр хада уулануудар ЛЭП-35 утанан татагдажа эхилэнхэй. Энэ жэлдэ тэрэнэй Сорог-Моондо гэрэн усагатай барилга дүүргэгдэхэ юм. 1973 ондо—Бурядай Автономито Республикын 50 жэлэй ой болотор аймагай бүхэ тосхон, хууринууд саг үргэлжин электрын хүсэтэй болохоор хараалагдана. Энэ электротехник барилга дээрэ орд, буряад, армян ба бусад яһатан эбтэй эгтэй нэгэ бүлэ шэнги ажаллажэ байзаг.

Манай аймагта газетэ, журнал абадаггүй айд гэжэ байхагүй. Хэрбөө 1926 ондо үндэһэн хэлэн дээрэ гаралдаг «Буряад үнине» оройдоол 200 хууд абадаг байбал, мүнөө 300-гаад эхлэ абана. Аймагта ажаһуудад 1000 хүн бүридэ абажа хараха болоо наа, 1317 ханга газета, журнал абтана. Энэмнай нёдондонойһоо 86 хангаээр олон болоно бшуу. Тинхэдэ аймагай «Малшан» газетэ орд, буряад хэлэн дээрэ долоон хоноттоо турба дахин гаралдаг юм.

Республикын нинилэл Улаан-Үдэ хотонхо Ахын аймаг хүрээтэрхи харгы зам жэл бүри «Богони» боложо байһай. Урдан

10—15 хоног соо эмээл морёор абжаа. Ахада хүрэдэг наа, мүнөө 2—3 часай туршада ердэг болоо. Почта һара соо 2—3 дахин асаргадаг байбал, мүнөө үдэр бүри өрнө. Улаан-Үдэһөө үдэр бүхэндэ АН-24, ЛН-2, АН-2 тухэлэй самолётууд ержэ, элдэб янзын ашаа, почта асарна, хүн зонинэ зөөнө. Колхозуудай түб бууринууд ба бригадануудта аэропортууд бии. Аймаг доторнай радиогүй айл угы болохоор үнине, СССР гэрэнэй бүхэ городуудтай телефоноор хөөрөлдэхэ аргатай болонхойди. Холын гүүртэ, отарануудай малшад радио шагнаа.

Харанхы барга байдал мартадаһаар үнине, Аймагай тосхон, хууринуудай түхэл шарай жэл бүри болбосон түхэлтэй болоно, түргөөр хөгжэн халбарна. Сорог тосхон хүүлэй жэлүүдтэ тангидахаар бэшэ болоо. Колхозуудай малшан бүхэн дулаан, харуул байхануудта ажаһууна. Ажалшадай буудал байдал улам хайжарна, баян дээрэ болно. Гэр бүридэ мүнөө үшөө мебель, радиоприемник, радиоло табигданхай, олон тоото газетэ, журнал абана.

Аймагай колхозуудай экономино жэл бүри бэхжэнэ, хамтын адууна малай тоо толгой олошорно, ашаг шэмэн дээшлэхэ. Нинтын малда гүйсэд хүрэхэ тэмжэл бэлдэхэ, мал ажаллаха хүндэ хүдэлмэри оньхонооруула талар горитой ажал хэдэжэ байна. Байһаа оной түрүүшн квартал соо арба гаран хүсэ эхтэй трактор, булүүр 9 станци абтаа нэн. Ахын халайг харгыгаар янза бүрийн тулкэй автомашинууд гүйдлэдэг болоо. Аймагтаһан геологическа экспедици ажаллажа эхилээр үнине.

Нимэ һайн байхан байдал хуудалтай болоһондоо, Ахын аймагай хүн зон айдарта Коммунист партидаа, түрэл Совет орондоо гүн сэдхэлэй байр баясхалан хүргэжэ байдаг. Энэһинэ ойлгоһотой. Иматгал агууехэ орд арадай, мүн манай оройной оло миллион ард түмэнэй үдэр бүрин анхарал, тухаламжаар нимэ ажабайдалтай болооды гэжэ мүнөө — ССР Союурай байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты һайндаһаар бэлдэхэ байха үедэ үшөө дахин хэлэхэ дуран хүрэгдэнэ.

П. МАРЗАЕВ.
КПСС-эй АИМ райкомой нэгэдэхэ секретарь.

Манай хөөрөлдөөн

ГАТАЛАН ЗАМНАЙ ЕХ

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй алдарты оидо бэлдэхэ дашарамдуулан, хэдэн асуудалуудта харюусахын Тунхэнай аймагай аймгүсэдкомой гурүүлэгчын орлол А. Т. Мезенцеве манай корреспондент гуйһан байна. Тэрэн харюу доо гүтгэб.

ЗОЛТОЙБ ДАА, ЖАРГАЛТАЙБ

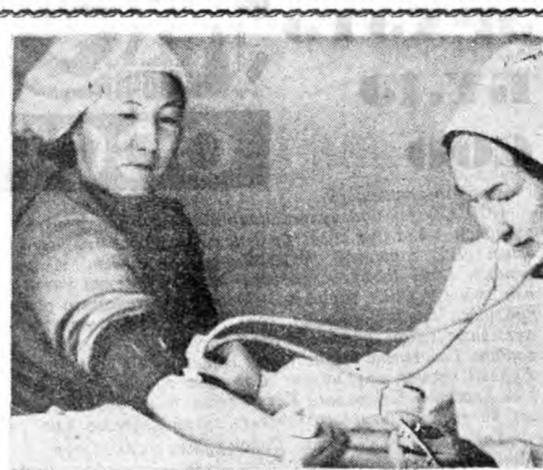
(Аха нотагта хамтын ажал эмхидхэлсэһэн Шарлай Убашевич АЮШЕЕВ хөөрэнэ)

1918 ондо гээшэ нэн ха. Намарай һөрүүн саг ержэ, нотагайнай эршүүл агнууридэ гаража байгаа. Би хар баганаа эхилжэ, ан гурвэл агнадаг байһан тулаада, байбал агнуурда гараа бэлдэб. Нотагайнаа хада уула, газар дайдые һайса мэдэхэ болоһон ябааб.

Хайд гэжэ газарта отоглоод, сайлажа хуутарин, мори унаһан нага орд тухэлтэй хүн ержэ, сонгоолоор мэндшэлэлсэжэ хөөрөлдөөд, «Алайр ошохо харгы заажа угы» гэжэ хандаба. «Имар бандидын ябаа юм» гэжэ наһаата боложо хуутарин, һөөг бургаланай саананаа тушаад хүн гаража ерба. Тэдэнэй даргань хурса харасатай, хара үдхэн хахалтай, ухаансар хүн байба. Намнаа энэ тэрэ юмэ һайса асуугаа. Хөөрөлдөөнөөр байгараа эдэмни сагаантан баша, улаантан гэжэ ойгоод, Алайр тэвшэ ошохо зүргэ заажа үгэхэ болоо нэм. Тэдэнтэйгээ гурбан хоног ябалсажа, Ингаа гэжэ газарта хүргөөд, саашанхи замынса заажа үгөө бэлдэб.

Манай Грунда адли хада уулатай, һайхан газар байна. Юнэй түлөө бидэнэй тэмээлэ лабаниане та ойлогбо ёһотойт. — гэжэ командиринь хэлээд, намда эхэ баярые хүргөө бэлэй. Һүүдэ ойлогходоһи, һураг сууда ороһон Каландаршвиллин отряд аяһан байгаа.

Би мүнөө 87-дохийо гэмхэжэ ябанаб. Энэхэн наһан соогоо нилээд юмэ зөөшье, хараашьөө гэжэ хангаһаб. Бүри урдань — хубисхай урда тэрэ манай нотаг ямар байгаа, мүнөө ямар болоо гэжэ ханаад, бодоод үзэхэдэ, һонин лэ байһаа даа. Эндэмнэй эрдэм ном мэдэхэ нэгэшье хүн байгаагүй. Эмшэн тухай хэдээшье

Зураг дээрэ: Ахын аймагай «Улаан-Аха» колхозой фельдшерск пунктэе даажа Янкима Мунконова тус колхозой түрүү хаалишадай нэгэн Мария Самбаевагй бэын элүүрые шалгажа байна. Нүхэр Самбаева ажалдаа оролдосотой һайнаар хандажа нотагайнаа зоной дунда хүндэтэй болоһон д. ДУГАРОВАИ фото.

Золтойб даа, жаргалтайб

ялалтайб. Балагтын дасанай 40—50 ламанар лэ хүн зонинэ харанхы мушкагаар һуугахые һэдэрдэг байгаа ха юм. Агнуурда яважа, арай шамэй гэжэ олоһон олоһоо сай, даһан, даалин болгохын тула Эрхүү, Монгол руу, мүн Тунхэ морёор ошодог байгааһи. Радио, зайн гал тухай ханаа зүүдэндэмнайшье ороогүй байгаа.

Харин мүнөө... Мүнөө тэд ондоо байдалтай болооды. Һаруул һайхан байһанууд, досоон болоди, электрын гэрэл, Нютаг бүхэндэ хургуули, хүнэй эмшэн, клуб, библиотекэ. Колхоз бүхэндэ автомашина, хүсэ эхэтэй тракторнууд, Мотоциклгүй хүн бүхэ Аха соо үсөөн болоо хаш. Аймагай түб Орлик тосхонинэ абаад харабал, «Саяан» гэжэ соёлой байһан, аймагай, үхибүүдэй библиотекүүд, үхибүүдэй хүтжэмэй хургуули хүдэлнэ. Дээдэ, дунда хургуулинуудые дүүргэһэн хүбүүд, басагад жэл бүри олошорно. Хүн зоной буудал байдал байһан дэлгэр боложо байһай. Эдэ бүгэдэ багша Ленинэй сэсэн мэргэн хургаалай манай үргэн ехэ орон дотор илан мандаһанай ашаар туяагдажа гэжэ ханахадаа, баясамааршье, омогөрхооморшье байдаг лэ.

Нютагтаа шэнэ байдал тогтоохын тула хаба шадалаараа хүдэлһэн хүм. 1928—1929 онуудай үеэр нотагтаманай үгытэйшүүдэй комитет эмхидхэгдээд, тэрэнэй түрүүлэгшээр хүдэлдөгөө. Тушаад онуудта манай Буряад орондо, мүн Ахадашье түрүүшүн колхозууд эмхидхэгдэжэ эхилэ. Тэрэ үедэ угытай ядуу малшадые хамтын ажалтай болгохын тула нилээд ябаданган юм. Удаахан саг соо колхозой түрүүлэгшээр хүдэллөө нэм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайны жэлүүдта габылатай хүдэлһэнэй түүшөө» медальнуудар шагнагданхай байгаа. 1967 ондо—Совет засагай 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, Ажалай Улаан Тугай ордендо, 1970 ондо—Ленин багшын түрөөр 100 жэлэй ойн баярай медальда хүртэхэ хуби заяатай байһандаа, эхэтэ баясажа яваһаб.

АХА НЮТАГАЙ ДУУНУУДЫАА

- Хадые тойрон ургаһан
- Хэдэн үнгын сэгсэгүүд лэ.
- Хамаг зоноо хүтэлһэн
- Коммунист манай парти лэ.
- Арые тойрон ургаһан
- Арбаад үнгын сэгсэгүүд лэ.
- Арад зоноо хүтэлһэн
- Агуу манай парти лэ.
- ...
- Аршаан булагаар бадархан
- Аруун Ахамнай тунгалаг лэ.
- Арад зонинэ жаргуулан
- Аха баабай Ленин лэ.
- Эмтэй булагаар урданан
- Эрхүү мүрэн тунгалаг лэ.
- Энэ зонинэ гэгээрүүлһэн
- Эрхим багша Ленин лэ.

ХАНХИНАГ ЛЭ

Тунхэнай аймагай хүн зон хэдэ заяанһаа хойшо зүжэ нааданда, хонгёо дуунуудта дурагтай байһан юм. Нютагайнаа зоной дунда совет засагай тогтомоор, соёл гэгээрэлэ һэргэжэ, үгытэйшүүлэй хамтын ажабайдал магтанан, ангийн дайсадые элшэлһэн адуумууд болон бага зуржүүдые мундэлһэн байха. Тэрэ үедэ Б. М. Алсыева, Ж. Е. Тулаев, Т. Г. Бандеев болон бусадые эдэбхитэд уран һайханай бүлэгүүдые анха түрүүлээр эмхидхэн байгуулан, ударидаһан түүхэтэй юм. Тунхэн нютагһаа РСФСР-эй габыяата артистууд В. Д. Янгденова, П. Л. Хоборук, Бурядай АССР-эй искусствын габыяата ажал ябуулагша Д. А. Юшеев болон бусдые урдан гаранан байна. Хураангуйгаар хэлэбэл, Тунхэнай аймагай соёлһон нилээд баян түүхэтэй, республикын уран һайханай ямаршье коллективтэй шадарингаа талар мурсысэхэ аргатай байна.

Тунхэнай аймагай түб — Хэрэнэй хүн зон һүүлэй үедэ «театрһаа ошоһонмай» гээд омогөрхонгөр хэлэдэг болонхой. Ушар юуб гэхэдэ, оройдоо мэнэ

ҮШӨӨ БАЙНААР ХҮДЭЛХЭВ

Увэр хоногой үнгэрхэ бүри совет ардай ехэ һайндэр — СССР-эй байгуулагданаар 50 жэлэй ой ортожо байна. Мүнөөнэй манай эхэ орон дотор энэ байрта һайндэрэй хүндэлэлэй социализм мурьсон улам үргэнөөр дэлгэрнэ. Манай холын Ахын аймагай колхозуудтай манайд энэ мурьсеонд орлоосоо, шэнэ социализм уялгуууды абтаад, эсэше суусгагчид хүдэлжэ байна. Бишье энэ мурьсеонд оролсонхой. Тиммэ-нэ өрынгөө хэжэ байһан хүдэлгэри тухай тобишохоноор хөөрхэ дуран хүрэгдэнэ.

Биднэй харууһадаг гүүртын барлагууд Тинэс голтой хойто талын харьтагта зуһадаг юм. Харьдаг... Энэмнай хүнэй хэлэхэдэ хүнгэнэе һаа, үнэн дээрээ тон хэсүүхэн газар юм. Түлхэ түлхэн гэжэ байхгүй, мундгэр улаахан ууланууд... Сайга шанаха түлгээг морбороо эвэхэ ушар нагантэ бэшэ тохөөдөгдөг. Гүүртын мал нэгэ дооро бүхэлэй зундаа байрладаггүй. Харин 10—15 хонгод байраа һэлгэжэ байдаг заншалтай бди.

Аймагтаман, тэрэ тоодо манай «Коммунизм» колхозошые гол түлэ эбэртэ бодо мал үсхэ-бэрлэгдэдэг юм.

Тиммэһэ колхознигуудай олонхын нийтэн дунда манай харууһадаг ажалтай байдаг. Би эдир залууһаа эхилжэ колхозой мал ажалда хүдэлжэ. Мал эжымнише, төөби таабаймише мал ажалтай байһан юм. Адуун хүрэг, ороноудыше харууһадаг үсөөб. Хүршэн болоноор хөөрөө жэл болооб. Мүнөө үр бүлөөрөө — Должит мурьсөөрөө, Баяр хүбүүтэйгээ 130 голтой харлаг гунагдые харууһадаг. Хүбүүмнай наймадахи класс дүүргэд, колхоздо хүдэлжэ байна. Баһаһаа хошоо бидэнд дахажа ябанан тула ажалдай аһала дүршлэтой боло байххай.

Унгөрөшэ 1971 оной хабар харлаг хашарагуудые гэр бүлөөрөө тушаажа абаад, Харьдагы бэлшээрнэ зуһаһан байгаабди. Дунай үедэ тэдэйнэйгээ харууһадые ёһотой эмхидхэжэ, һайнаар харлагуудын тула ехэхан оролдолог гаргалда. Нёдондо зундаа хашарагуудай -бултадаа шахуу ороондо ороһон юм. Унгэрһэн жэлдэ, мүн энэ үбэлжэлгын үедэ нэгэше толгой гарзаггүйгөөр үнгэрөө. Мүнөө харлагуудтай хүсэ шалааһар яһала һайн ондо ороло байһа. 90 гаран харлаг тугал аһаад, бүрин бүтэн томо болдогдоло байххай. Үшөө олон харлаг тугалаха. 1970 ондо 100 эхэ харлаг бүриөө 94 тугал абажа, холдолотгүйгөөр түлжүүлһэн байгаабди. Тэрэ жэлдэ аймагай мал худуагашадай дунда дэлгэрһэн социализм мурьсеондэ илажа гаралда һэн. Энэмнай оролдожол хүдэлхэн аша үр гэжэ сэхэ хэлэхэ харэгтай.

Убэлжэлгын халуун ханаһые үнгөржэ, зунай бэлшээрин налгэй һайхан саг ерөөб даа. Харуу-һажэ байһан үхэр малаа хоролто-

Увэр хоногой үнгэрхэ бүри совет ардай ехэ һайндэр — СССР-эй байгуулагданаар 50 жэлэй ой ортожо байна. Мүнөөнэй манай эхэ орон дотор энэ байрта һайндэрэй хүндэлэлэй социализм мурьсон улам үргэнөөр дэлгэрнэ. Манай холын Ахын аймагай колхозуудтай манайд энэ мурьсеонд орлоосоо, шэнэ социализм уялгуууды абтаад, эсэше суусгагчид хүдэлжэ байна. Бишье энэ мурьсеонд оролсонхой. Тиммэ-нэ өрынгөө хэжэ байһан хүдэлгэри тухай тобишохоноор хөөрхэ дуран хүрэгдэнэ.

Биднэй харууһадаг гүүртын барлагууд Тинэс голтой хойто талын харьтагта зуһадаг юм. Харьдаг... Энэмнай хүнэй хэлэхэдэ хүнгэнэе һаа, үнэн дээрээ тон хэсүүхэн газар юм. Түлхэ түлхэн гэжэ байхгүй, мундгэр улаахан ууланууд... Сайга шанаха түлгээг морбороо эвэхэ ушар нагантэ бэшэ тохөөдөгдөг. Гүүртын мал нэгэ дооро бүхэлэй зундаа байрладаггүй. Харин 10—15 хонгод байраа һэлгэжэ байдаг заншалтай бди.

Увэр хоногой үнгэрхэ бүри совет ардай ехэ һайндэр — СССР-эй байгуулагданаар 50 жэлэй ой ортожо байна. Мүнөөнэй манай эхэ орон дотор энэ байрта һайндэрэй хүндэлэлэй социализм мурьсон улам үргэнөөр дэлгэрнэ. Манай холын Ахын аймагай колхозуудтай манайд энэ мурьсеонд орлоосоо, шэнэ социализм уялгуууды абтаад, эсэше суусгагчид хүдэлжэ байна. Бишье энэ мурьсеонд оролсонхой. Тиммэ-нэ өрынгөө хэжэ байһан хүдэлгэри тухай тобишохоноор хөөрхэ дуран хүрэгдэнэ.

Увэр хоногой үнгэрхэ бүри совет ардай ехэ һайндэр — СССР-эй байгуулагданаар 50 жэлэй ой ортожо байна. Мүнөөнэй манай эхэ орон дотор энэ байрта һайндэрэй хүндэлэлэй социализм мурьсон улам үргэнөөр дэлгэрнэ. Манай холын Ахын аймагай колхозуудтай манайд энэ мурьсеонд орлоосоо, шэнэ социализм уялгуууды абтаад, эсэше суусгагчид хүдэлжэ байна. Бишье энэ мурьсеонд оролсонхой. Тиммэ-нэ өрынгөө хэжэ байһан хүдэлгэри тухай тобишохоноор хөөрхэ дуран хүрэгдэнэ.

Увэр хоногой үнгэрхэ бүри совет ардай ехэ һайндэр — СССР-эй байгуулагданаар 50 жэлэй ой ортожо байна. Мүнөөнэй манай эхэ орон дотор энэ байрта һайндэрэй хүндэлэлэй социализм мурьсон улам үргэнөөр дэлгэрнэ. Манай холын Ахын аймагай колхозуудтай манайд энэ мурьсеонд орлоосоо, шэнэ социализм уялгуууды абтаад, эсэше суусгагчид хүдэлжэ байна. Бишье энэ мурьсеонд оролсонхой. Тиммэ-нэ өрынгөө хэжэ байһан хүдэлгэри тухай тобишохоноор хөөрхэ дуран хүрэгдэнэ.

МАНАЙ «Сибиряк» колхозой түб Түнхэн юм.

Түнхэнэй түүхэ дурлаха болоо һаа имимэ: үшөө 1674 ондо Түнхэнэй һуури табидаһан юм гэдэг. Байд ноёшуул, күпещууд энэ дүүрэн эрхэтэ эздэ байгаа. Пономорский, Пономарев гэгшад алта мунгээ, ангай арна, маха урагна хойшоһ шэдүүлжэ һууһан. Эндихи нотайнын уг зон тэдэйн дэрлалта, мүлжэлгэдэ ядржа ажаһуудаг бэлэй. Хаанта засагай практикало Россин түрүү үзэл бодолто хунууды Сибирин гүн гүнзэгэй тайга руу сүлдэд заншалтай һамнай. Тэрэ үедэ түрүү үзэл бодолтой литератор Семен Иванович Черепанов 1867 ондо «Эрүт үе сагай, шэнэ Росс» гэгшэ журнал соо ингэжэ бэлшэн юм: «Түнхэн нотайн хойто талаһаа Саянай үндэр харьдагуудар хүрээлэгдэнхэй. Эндихи үзэсхэлэн гоё байгаали минни гансаардан байдалые хүнгэдөөжэ шадаагүй һэн... Би нэгтэ энэ залуухан, сээр шарайтай эхэнэрые хараад, «Энэ хон бэй?» гэжэ асуубаб. —Энэ княгиня? гэжэ хэлэбд. Ямар княгиня? Эндэ князь Горчаков ажаһууһан юм. Тинхэдэ тэрэнтэй ажаһууһан халды «Княжна» гэжэ нэрлэдэгдн гэжэ тайлбарлаһа һэн.

Князь Горчаков главна комиссионер байха үедэ 2 миллион түхирг мунгэ үбөршөдөг, хари гүрэндэ зугадаха гэһэн байгаа. Тинхэдэнь тэрэниие хүсэжэ баряад, Сибирь руу, Түнхэн нотайн руу элгээһэн байгаа. Декабристуудай буналгаанай һүүлээр граф Толстой, декабрист Павел Люблинский, декабрист Раевский, литератор Н. С. Щукин болон бусад Түнхэн руу сүлдэгдэн, энэ ажаһууһан юм. Хяатгы Островой, Эрхүүдэ ажаһуудаг Виноградский гэгшэдей жэшээгээр заахан газетэ гаржага туршаа һэмдэ. Тэрэ үедэ мүнөөнэй Түнхэнэй аймаг соо ажаһуудаг бүхы хүнүүдэй эрлэм хургуулгүй байгаа һаань. Түнхэн һурунда ажаһуугшадтай 7 проценть эрдэм хургуултай гэжэ

Гэжэ хэлэхэ байхашье, үхэр мал харууһадаг талай эхид бэлшээрнэ гэгшэ газар юм. Ноголшые гэшэ бия да. Гол горхондые шаалдан үрлэжэ байха. Юрэөө үхэрнүүдэ шадажа харууһалаад байгаа һаа, һайнаар таргалуулха гэжэ арга боложо бидэндэ бии гэжэ һангадана. Оролдожол түдэлхэ болонобди.

Минни хэжэ ябанан ажалье гүрэн түрэмнэй үндэрөөр сагнажэ, «Шөн габыата ажалай түлэ», В. И. Лениний түрһөөр 100 жэлэй байрай медальнуудаар, мүн Аудлэлэй Тэмдэг орденээр шагнаһан байна. СССР-эй арадай ажаһын гуйлалтануудые харууһан ыставкэдэ ошожо, ороной хүдлэмэришэн ангин, колхознигуудэй хүсөөр бүтээгдэһи юмэ харлажа, зүрхэе ханан баяса һэн. Тинхэдэ Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумей, партини Ахын райкомой ба аймагай Советэй гүйсөдкомой грамотануудар нэгэнгэ бэшэ шагнаһан байһан.

Нёдондо зун баяр дээрэ үшөө нэгэ баяр болоо бэлэй. Тинхэдэ республикын Верховно Советэй депутадаар һунгаһан байгааб. Энэмнай нотайнын арад зоний, сугтаа хүдэлдэг нүүхэдэйн аргагүй эхэ этитэй найдаһар гэжэ һанана. Депутат болохоб гэжэ һанаа зүүдэндэмнише ородоггүй байгаа. Гансал манай Совет орон дотор юрын малшанда нимэ этитэй найдаһар олгодоно гэжэ һанарада, досоогоо баясахын эхээр баясажа ябадагби. Иимэ һайхан ороондо түрэгжэ, хаба шадалаара хүдэлжэ эрхэтэй байһандаа золотой, жаргалтай гэжэ һангадана. Тиммэһэ үшөө һайнаар хүдэлжэ, юндахи табан жэлэй түсэбэ болзорһоон урид дүүргэхэ хэрэгтэ өөрынгөө хубитые шадаад һаа хөөрө оруулха хүсэл түрэнэ.

Ж. УНЖУЕВ,
Ахын аймагай «Коммунизм» колхозой малшан, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй депутат.

ЭБТЭЙ ЭЭТЭЙ БҮЛЭ СОО

тоологдодог һэн. Зүгөөр нэгэше врач, багша гэжэ байгаагүй. «Хара баабайнуудай» хинаар, хада тайга соо оршодог Түнхэн имимэ намтартай һэн.

Совет засагай жэлүүдтэ Түнхэн нотайн—мүнөөнэй хүсэ эхэтэ, «Сибиряк» гэжэ миллионер-колхоз болотороо хүтжөө.

1929 ондо 20 тарыаша айл нэгэдэжэ, «Индустрия» гэжэ коммуна эгээн түрүүшынхэ Түнхэндэ эмхидхэ юм. Хэдэн зуугаад үхэр мал, адуун, 8-9 аязанан — имимэ «ехэ» зөөр коммунада байгаа. Тэрэнхэ һүүлдэ мүнөөнэй «Сибиряк» колхозой газар дээрэ арбаад шахуу ажахы тоологдодог бэлэй. 1957 ондо 8 жэмэ ажахы хамтаржа, «Сибиряк» колхоз мундэлһэн юм. Тэрэ гэгээр колхозой үйлдэбэри, экономико жэл бүри урагшатайгаар хүтжөө. Мүнөө колхозы нуга бэлшээрнэ дээрэ 6 мянга шахуу эбэртэ мал, 10 мянган толгой хонид, мянга шахуу мори адуун бэлшэнэ. Гахай, таһаа олоор эхээр бэлшээрнэ. Ингэжэ гүрэндэ хүүдөө ажахын продукция эхээр тушаахын түлөө тэмэнибди. Гүрэндэ орооно, хартабха тушааха жэлэй түсэбөө 4 жэл соо дүүргэжэ һэмдэ. Ажалдаа эрхм амжалта туйлаһангайга тулөө наймадахи табан жэлэй дунүүдээр ажахынманай Ажалай Улаан Тугай орденээр шагнагдаһа һэн. Энэмнай колхозой коммунистуудай, бүхы колхознигуудай эршэтэ ажалай үрэ дүн гэшэ ааб даа.

Манай колхозой ажалшад юндахи табан жэлэй туршада үшөө эхэ зорилго урдаа табинхай. Тэдэ түсөөүднэй амжалтатайгаар бөлүүлэгдэжэ байна. Колхозой үйлдэбэрин материалые-техническы үндэһе һуури һайжаруулагдаһа. 20 мянган таһагай багша шабуунай фабрика, оньхожуулагдамал зернотом, жэлдэ 3 мянган толгой залуу мал шахан таргалуулха комплекс, холосо та-

жээл үйлдэбэрилэн гаргаха завод, малай типовой 5 байра гэхэ мэтэ томо томо барилга-нууд һүүлэй хоёр жэл соо дүүргэдэ. Жэл бүри 25 шэнэ гэр бөхөөдөг, тинхэдэ Буряадай АССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй ой болотор 400 һуури-тай соёлой байшан, үхибүүдэй саад-ясли барихаар харалһабди.

Колхоз дотороо нимэ эхэ барилга өөрынгөө хүсөөр хэжэ, хүүдөө ажахын продукция элбэг дэлбэгээр үйлдэбэрилжэ, гүрэндэ тушаахын тула бүхы колхознигууднэй шадал мэдүүлэн ажаллана. Манай колхоз интернациональ коллетивн гэхэдэ алдуу болохогүи. Урдаа нэгэ зорилго табяад, нэгэ эрмэл-зэлтэйгээр ород, буряад, татар, украинец, мордва үндэһе яһатанай түлөөлөгшэд эб этэйгээр, нэгэ бүлэ шэнгээр ажаллада. Тэдээр манай колхоздо ерөжэ, колхозон партином болон правленийн зүтхөө дамжэгдэн, үнэн сэхээр, бүхы колхознигуудтай хани барисаатайгаар ажаллада эхилжэ. Татарай АССР-һээ 1941 ондо Газим Галимович Хасанов нүүжэ эрөө һэн.

Түрүүшээр колхозой үйлдэбэрин элдэб ажал хүдлэмэри хээ. Һүүдээрнэ фронтто эльфин хуураһаа, Ленинград хотые элшис нохосуудһаа хамгаалһан, дайнай һүүлээр түрэл колхоздоо бусажа ерһэн намтартай. 1947 онһоо хойшо механизатораар

ажаллада. Зүгөөр мүнөө нуга сабиалан һайжаруулгын отряд хүтлэбэрилжэ. Бэрхэ механикатор Г. Г. Хасанов сүг ажалларини элдэб ажал хүдлэмэри хээ. Һүүдээрнэ фронтто эльфин хуураһаа, Ленинград хотые элшис нохосуудһаа хамгаалһан, дайнай һүүлээр түрэл колхоздоо бусажа ерһэн намтартай. 1947 онһоо хойшо механизатораар

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Сибиряк» колхозой түрүү ажалшадтай нэгэн Таисия Демидовна Андриевская. Энэ нүхэр унгарһон жэлдэ һуу аһалгаар аймагай чемпионы нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байгаа.

Л. ИРИНЦЕЕВЭЙ фото.

ажаллада. Зүгөөр мүнөө нуга сабиалан һайжаруулгын отряд хүтлэбэрилжэ. Бэрхэ механикатор Г. Г. Хасанов сүг ажалларини элдэб ажал хүдлэмэри хээ. Һүүдээрнэ фронтто эльфин хуураһаа, Ленинград хотые элшис нохосуудһаа хамгаалһан, дайнай һүүлээр түрэл колхоздоо бусажа ерһэн намтартай. 1947 онһоо хойшо механизатораар

А. ТРОФИМОВ,
Түнхэнэй аймагай «Сибиряк» колхозой партиком секретарь.

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДНЭЭ

Гэба һаһаһаа галтай бурма шэдэлжэ, Газар — эхын гантажа байха үээр Зүү шэнга хурса түмэ шүдэлжэ, Зүүн Саяан урган бодоо бээ. Харин урдууртнэй хамар мэтэ гүбэгэр Хамаар-Дабанай бүхэтэр хүшэн шэланууд... Хойно урдаа хоёр нимэ түшлэгтэй Хотогор сагаан Түнхэн нотайнын үзэһэн гүт? Арбан үе урда тээ миний элинсэг Арха Халхын хаанаһаашье гараад, сэхэ Урда хөдмийн дабаан дээрээһэ һарашалаһан Удаан, удаан шэртэн зогсоо юм гэжэ. Алыһан мэтэ тала доронь байгаа, Али тогонтот жэшэ гү тэдээр зосоогоо.

Иимэ һайхан талын тунга ногоон соо Иязгаһа дахуулан ногоон болшоже ябаа. «Вьяньше, амгаланше нотайн байна даа — Байдал манай эндэ юм, — гэжэ Энэ дайндаа ээлжэ хууһааа Эмээл дээрээһэ элинсгэн буугаа. Амар Саяанай ханиар ним гү тэдэ, Али амар жаргалан бэдэрэгшэд гү? — бү мэдэ. Хүшөө тэдэндэ табигдаагүй хэндэһишье — Хүшөө шулууны хушөөн болжо хуудаг. Арьыгаа хорхойгоор эһмээн таряа ургуулжа, Адуугаа манаад, агнуури эрхилээдэше Түбхэлгэ голонгоо эрь дээрэ ингэжэ Түбхэнэй һууһан түнхэн зоннай гэшэ.

Л. ТАПХАЕВ

ТАНИЛСААД, ХАНИЛААД ЯВАХАДА...

1963 ондо һэн. Тинхэдэ би Улаан-Удэн медицинский училищ дүүргэжэ байгаа. Ахын аймагта ошохо хүдэлхэм намда дуралха бэлэй. Энэ нотайн тухай ха-һа дуулаһаһаа бэшэ ороодө шөө мэдэхэгүй байгаа. Юрэөө ошохо хүдэлхэл гэжэ шиндээбэ.

Үрлэ эрэдэ, «50 лет Октября» колхозой Бүсгөөн нотайн бригадада хүдэлжэ эхилэб. Түрүүшээр уйдхартыише байгаа. Таһаха хүн байхгүй. Фермэ, отарануудта ошоходоо, мөрөөр лэ яваха болохш. Эсэгдэхэ, түрлэ Нотайнтаа ошохо дуралхы хүрэхэ. Буряад хэлэ мэдэхэгүй аад, үбшлэһэн хүнүүдтэй үгээ ойлголсоһон бһал бэрхэтэй. Дүрлэһе бага байһан даа.

Удэр хоногоуд, һара жэлнүүд һубарилдаһаар үнгарбэ, Нотайн хувүүдтэй танилсажа,

Холын Ахын аймагай ажаһынууд гансал адуу мори, харлаг хайнагуудые үсхэбэрлэдэг юм гэжэ зарим нэгэн һанашые магад. Мүнөө эндэхи колхозуудтай бэлшээрнүүд дээрэ нарибтар ноһотот хонин һүрэг олоороо бэлшэдэг болонхой.

Д. ДУГАРОВАЙ фото.

Бүсгөөн нотайн жэл хахад соо хүдэлдэг, аймагай больни-ида ажаллаха болооб. Орлогто ерлээр долоон жэл болооб. Ажалай яһала дүршлэтыише болодог. Мүнөө хүдэлхэдэ хүн-гэн болоо даа. Аймагай больни-ида түрэн туһалажын хүн-гэн, машина бин. Колхозуудта-ше автомашинанууд олоороо. Медицини шэнэ түхээрлэг-нүүд, һайн һайн эм домууд эл-бэгжэ.

Богонбор хэлбэл, һайнаар хүдэлхэ дүүрэн арга боложо, эрхэ байдал бидэндэ бии гэжэ һангадана. Холын энэ нотайн хүн зоной элүүр энхэ байдалай түлөө, эдир залуу үетэнэй гэр-лэт эрээдүйн түлөө үшөө һай-наар хүдэлхэ дуран хүрэгдэнэ.

Т. ЛИТВИНЦЕВА,
Ахын аймагай больнишын акушерка.

ХОНГОДО ДУУНУУД!

Хонгой агитбригадаһаа про-грамма СССР-эй байгуулагда-һаар 50 жэлэй ойдо зоруулагда-һан байна. Ушар тинмэһээ мүн-өөнэй жаргалта ажабайдал, сол-ет засаг тухай магтаалай дуу-нууд гол түлэ эздэлэн.

«СССР орооно магтан дуула-һада» габан дууе уран байха-да биднэй бүтэһэй хоор согтой до-нуулар гүйсэдхэнэ. Тус агит-бригадын коллективтэ согтой агит-бригадын харнашад, хонгоо хоолой-шануу олон даа. Буряад, монгол, ород, казах, зүүн зүгэй агит-бригадтай харинуудые уран ороо, хакис-накс баяса гүйсэд-хэһи харыхада урматтай бай-һа. Агит-бригадын коллек-тивтэ һэн. Андэ үндэһэ яһатанай түлөөлөгшэд бин. Жэшээхэдэ, агит-бригадын байшангай хүдлэмэриш-лөгчэ, хан М. К. Кириев, барилга-чын арман Сергей Никитин гэг-шын түрлэ халын дээрэ хэдэн дууны дунуудые хангюураһа.

Хонгой дунда һуругуулын ба-дга Лавров Советовгай ород, агит-бригадны Бильгагуурвай буряад дууныдэ дуулаһанды, «үшөө», «үшөө» гэгшэд, дахин дуула-һаар урын албаны зал соо

ээлдэжэ болоһон үнийн. Хатаршад соһоо РСҮ-гай хүд-лэмэришэн Анатолий Улюковон, багша Ким Васильев болон ВЛКСМ-эй райкомой бүлэг хүдлэ-мэрилэгшэд илангаһаа шалгардаг гэжэ тэмдэглэһаар.

Владимир Тулаев, Шагдар Бай-минов гэгшад өөрынгөө зохёон-цоо дууныдэ уншажа, агит-бригадын концертүүдэй програм-мые «Удхынгаа талаар улам баян болохобо» оролодог юм.

Мүн баһа Хоронэй дунда һуругуулин һурагнашад, хүтгэдэй хүтгэмэй һуругуулин багшанар, дунда һуругуулин оркестр, соё-лой байшангай банист Владимир Нивоваров, методист Дари-ма Далбаева — эдэ бүтэжэ-дэ эдэхэй үүсхэлээр, эрмэлздэ орол-доһын ашаар уран һайханай бүтгэмэй ажал хүдлэмэришэн улам урагшатай, арад зоний дунда хүнэтэй болонхой.

— Репетицидөө хэр суглар-набта? — гэжэ соёлой байшан-гай директор Г. А. Шалапов-һаа асуухадманай.

— Сугларад лэ байһан даа. Ха-һа-һа нэгэ хоёр хүн бодото шалтаганаар үгы байдаг,

гэжэ хэлэхэ һэн. Соёл-төгээрлэлэй, уран һайханай бүтгэмэй хүд-лэмэришэн үнөөхөөрөө дуратай хү-нүүд ингэжэ суглардаг байна гэжэ баримтанууд гэршэлэн.

Хоронэй соёлой байшангай дэргэдэ эмхидхэгдэн агитбрига-да зун, үбөлшы илгаагүй аймаг соогуураа аяншалалт ябадаг. Тэдэйн концертүүд хоодоо амжалтатайгаар үнгэрнэ. Тус коллектив мөн һаяхана Эрхүү-ндэ й областин Усть-Ордагай рай-ондо 7 хонго соо аяншалжа, концертнуудые харуулаа. Өөрын-дэ эрхэлжэдэ архүүгэйд Түн-хэнэй аймагта концертэр эрхэ юм. Хоронэй соёлой байшангай дэргэдэхи уран һайханай бүлэ-мэй, арадай театрай коллектив конкурс болон харалгада шалгар-жа, диплом болон грамотанууд-даар шагнагдаагүйхон байна. Зү-гөөр энэ коллективэй амжалта, эхэ замныи үшөө урдаль гэшэ. Гол шухалань юуб гэхэдэ, эрээдүйн эбтэй эсетэй коллектив үнэдэй һууги мунго табиг-дад байна шуу. Тус коллек-тивтэй хонгоо дуунууд ханхна-хал байха!

С. ОЧИРОВ,
Манай корр.

Нарата Түнхэндэм, Саяан хадын энгэрт Намжаа һайхан курорт — Аршан һалбардаг, Нагар, үбальше амарха эрыт эндэ, Наартай эхид, бээһи элүүр, эдэхлэше аһардаг, гэжэ эндхи нотайн агитбрига-дэ пост тон зүбөөр домоглоһон байдаг.

Юуэб гэжэдэ, үр-гэн СССР оронойнай элдэб хназар нотайн хуи зон зун, үбөлшы илгаагүй эндэ ерөжэ, бээ аргалуулна, амарна шуу. Эндэ амардаг зонтой танилсама туршалаһан, Сахалинай заһаһанантэй. Ама-рай модоншотой, Ке-меровэй нүүрнэшэн-тэй, Яхадай оршон-той, манай республи-кын малшадтай уул-зана болохот. Элдэб мэргэлэлтэй хүнүүд холо ойрын нотагууд-һаа ерэнэ. Тэдэйн амарха, бээ аргалуул-ха бүүд арга боложо гуйхэдэ хангаданхай. Поллинницэ, ванна корпус, 2 столово, 20 ондоо корпус — дача-нууд, клуб, биб-

лиотека, бан-и амаргаһадай мэд-дэлдэ үгтэнхэй юм. Арюухан агаар, уудад аршаан — булаг, ван-наныуд, һайнаар ша-нарданан эдөө хоол — эдэ бүтэдэ бөө аргал-ха хэрэгтэнэ ехэ ну-лөөдгө байна бшуу. Ушар тиммэһээ эндэ амархаа ерогшадэй тон жэлһээ жэлдэ оло-роһонно. Һүүлэй ар-бан жэл абажа харяа. Хэрбөө 1961 ондо 4127 хүн амарһан бай-бад, 1971 ондо энэ тоонини хоёр дахин нэмээд байба. СССР-эй эбтэй эетэй нэгэ бүү-лэ соо ажаһуудаг эл-дэб үндэһе яһатанай түлөөлөгшэд ерэдэг. Жэшээлэн абабал, та-тар Ф. М. Хайруллин (Татарай АССР-һээ), эвенки И. С. Сергеев (Яхадай АССР), К. И. Пичеелова (Тувын АССР), украинец В. К. Канак (Поло-вцекек хот), якут Е. Ф. Якушена (Яха-

дай АССР) болон бу-садые хэдэн зуугаад хүнууд тэрэ тоодо ороһонно. Гэхэтэй хамта элдэб делега-цинууд, туристууд болон аяншалалшад — МНР, Польша, ГДР, Япон болон бусад гу-рэнүүдхэ ерэгшэд эн-дэ амаргаһадай эрхэ байдалаар, үзэсхэлэн һайхан байгааһаар һон-рихдог. 1968 ондо совет суута комсомал-нууд Андриян Нико-лаев, Валентина Ни-колаева - Терешко ва гэшэд эндэ ерэжэ, «Аршан» курорттын ажабайдалаар танил-саһан, амаргаһадай уулзаһан байна.

«Аршан» курорт саһашада улам үргэд-хэ үшөө олоһон амардаг болоо. 1975 ондо жэлдээ 10 мян-гун хүн амаржа бай-хаар харалагдаһаа. Мүнөө 7 мянга удуу-тэр хүн амардаг. Эн-дэмнай эмшэлгын

верситетэй мэдээсэл нүүдэй» Өдхи ном соо 1896 ондо хөблөг-дэһэн түүхэтэй.

Бүхы һаһандаа эн-дэ ажаһууһан, 60 га-раһан мөдшо дархан А. Т. Чеземов ингэжэ хөөрэдэг: «Минни мэд-дэр ороходонин, Хон-гэргэ гол дээрэ ар-баад шахуу тээрэм, оройдо 3 гэр байһан юм». Тинхэлээр ре-волюцияһаа урид эн-дэмнай амаргаһадай байра гэжэ байгаагүй. Иматгал Совет засагай жэлүүдтэ, тодорхой-лон хэллэдэ, 1920 он-до Совет гүрэн энэ аршаан булагтай эм-домто уһые ажалла-агад зоной аша туһа-да зоруулха гэгһэн шиндхэбэри абанан байна. Оло дахин шал-галдаһан мэдээһин өһоор. 1920—1921 онуудта 374 хүн амарһан юм. Николь-ский, А. Т. Трубачев гэгшэд «Аршан» курорттын эгээн түрүү-шын врачууд болоо. Тэрэ гэгээр «Аршан» курорттын шэнэ түүхэ эхилэ. «Аршан» курорттын түүхэ СССР-эй байгуулагдаһаар 50 жэлэй түүхэтэй нягта холбоотой. 50 жэлэй туршада «Ар-шан» курорт совет һайхан хуулини ашаар ажалла маһа зооно хүнгэлдэһэн путе-конуудаар эмшэлхэ, бодото амаралтын газ-вар боложо түбхинэ-хлэд.

«Аршан» курорт Совет засаган үедэ ажалла арадай амар-ха, ажаллаха эрхэ хүсэдөөр элдэжэ бай-һанай тодо гэршэ бө-лоно гэшэ.

Г. ШМАКОВ,
«Аршан курорттын главно врач» орлогша.

